על אלו מומין פרק ששי בכורות

והאמר רבי זירא אמר רב הצורם. בפרק שני דזבחים (דף כה:) גרסי׳ דתניא הלורס: **כולן** בגיד [כ] ולא בציצים. ומיהו סיפיה דקרא דבחרלכם לא תעשו חיירי אפי׳ בציצים בכ״מ שמסתרם [ל] דאפי׳ ע״י שיתייחס אסרי׳ בפ׳ שמונה שרצים (שבת דף קי:) וגבי מוס הוא דלא חשיב מוס שבגלוי [לא] כדפירש טעמא בסמוך [מ]: **או שראש הזנב מפצל את העצם.** פי׳ בקונטרס שנקלף העור והבשר ונשאר העצם מגולה כמו אשר פצל וקשה [נ] דבלשון משנה והש״ס הוה ליה למימר ונקלף וגראה לפרש שמפצל את העצם לשנים כמו מפוצלות דגבי קרנים חולין (נט:) שמפוצלות לכאן ולכאן (והתס) בתוספתא (פ״ד) [נא] קתני או שיהיה ראש הזנב מפוצל לשני עצמות: **כמה** חוטין הוא נותן ב״ש אומרים ארבעה. צריך לדקדק אם ד׳ בין הכל או ארבע לגבן וד׳ לתכלת וגם אם מייריי קודם כפילות דכי מיעייפי הוי שיתסר והוו השתא הנך ח׳ חוטין דעבדינן לשם גבן [נב] פירוש דכבית שמאי פסקינן בהתכלת (מנחות מא:) ואם נפסק אחד מהם פסול ואע״ג דמכשרינן דאגרדום תכלת וקס אלבן דהני כולהו לשם גבן הם [נג] וזו משמע בספרי בפרשת כי תצא דארבע חוטין לכל מין ומין קאמר דקתני התם כמה גדילים נעשות אין פחות משלשה חוטין כדברי בית הלל בית שמאי אומרים ד׳ חוטין של תכלת וארבעה של גבן [נד] על ד׳ אצבעות והלכה כדברי בית שמאי ומיהו מהאי דהתכלת רב ירמיה מדייפתי רמי תמניא דאיכון שתסרי מר בריה דרבינא עביד כי דידן משמע ברוכם [נה] עושים כמר בריה דרבינא ושמא היה מפרש ארבע לגבן וארבע לתכלת דקאמרי בית שמאי היינו לבתר דעייפיהו דהיינו שנים מכל מין קודם שנכפלו ולפי זה מה שאנו עושין עכשיו הוי פלגא לשם גבן ופלגא לשם תכלת ומיהו שלשה דקאמרי בית הלל על כרחינו קודם שנכפלו דג׳ לא משכחת לאחר שנכפלו ולא הוי השתא דומיא דד׳ [נו] לג״ש: **כמה.** [נז] פירש בקונטרס תלויה למטה מכנף הבגד שהרי אין נותנין אותה בשפת הבגד ממש אלא מגביהין אותה ג׳ אצבעות [נח] בית הלל וד׳ לבית שמאי וקשה לפירושו [נט] דלענין [ס] מן הקרן הוא דמפשטינן כמלא קשר גודל ולא הוזכר לשם בתוך שלשה אצבעות אלא לאפוקי למעלה מג׳ וגראה בלשון אחר שפירש בקונטרס כמה יהא משולשת כמה יהא בה מגדיל לבד הענף שאינו גדיל וקאמרי בית שמאי ד׳ אצבעות והשתא הידור ליית [סא] שלש גדיל וד׳ שלשי ענף הוי גדיל ארבע אצבעות וענף ח׳ אצבעות י״ב אצבעות בין הכל [סב] וכך משמע וד׳ של גבן על ד׳ אצבעות ובפרק התכלת (סס:) פירש בקונט׳ משולשת תלויה בענף לבד מן הגדיל ארבע אצבעות ולפירושו הידור ליית שתי אצבעות גדיל וארבע ענף: בפיון

בגדול שית בקטנה חמש (ותילתא באצבע) [סג] וקאמר הכא דהיכא דהזכירו חכמים באצבע אחד מארבע בטפח של כל אדם בעינן והיינו גודל: **למאי הלכתא.** הזכירו אצבע [סד]: **כמה חוטין.** [סה] הזכירו בציצית: **משולשת.** תלויה למטה מכנף הבגד שהרי אין נותנין אותה בשפת הבגד ממש אלא מגביהין אותה שלשה אצבעות בתוך הבגד [סו]: **אחת מארבעה.** שלשה גודלין דכל אחד הוי אחת מארבע בטפח. ל״א [סז] משולשת כמה יהא בה מגדיל לבד [סח] מענף שאינו גדיל: **שתי אמות.** שתי מקלות שאורכן אמה: **שוש**

הדר בריא: וכן מלא אצבע בין פרק לפרק הוי מום: נפגם הזובן הוי מום ולא ניטל דחזור וגדל. וכן נפגם הכיס דהיינו זובן הוי מום דהוי בגלוי ולא נפגם הזכרות הגיד עצמו משום דהוי בסתר והדר בריא: שנטלו זאב לזובן ואח״כ חזר לאיתנו לכמות שהיה: אחד מארבע בטפח של כל אדם. כדאמרי ארבע בגודל: וכמה תהא משולשת. כלומר כמה ארך יהא הגדיל: בש״א ד׳ אצבעות ולהכי קאמר כמה תהא משולשת דגדיל הוא שליש מן הענף והוי הענף ח׳ אצבעות וכולו ג׳ טפחים שהן זרת ומחצא ילפינן משך הציצית זרת דבמנחות לא ילפינן כמה ארכו. ואנן בציצית עבדינן כב״ש ד׳ חוטין וד׳ אצבעות גדיל: ורב הונא אמר אצבע שאמרו לענין אצבע

[מ] לפי גירסא דהכא והזייה מוכרא רבינו לפרש דמייריי בפסח מצריים דביה מייריי קרא התם דבפסח דורות לא מצינו רק זריקה או מתנה ומתנה (דף כה) הגירסא בזריקה ופייר י״ל דקאי אפסח דורות.

עין משפט נר מצוה

לא א מיי׳ פ״ז מהל׳ פסה״מ הלכה כט:
לב ב מיי׳ פ״ז מהלכ׳ מעה״ק הל׳ יג:
לג ג מיי׳ פ״ז מהלכ׳ פסה״מ הלכה ל:
לד ד מיי׳ פ״ז מהלכ׳ מעה״ק הלכה יג:
ה [מיי׳ פ״ז מהל׳ ביאת המקדש הלכה ח ועיין בכ״מ]:
לה ו מיי׳ פ״ב מהלכ׳ איסורי מזבח הלכה ד טור י״ד סימן שט:
ז [מיי׳ שם ש״ע שם סעי׳ ב בהגה]:
לו ח מיי׳ פ״ז מהלכות ציצית הלכה ו טוש״ע א״ח סי׳ יז סעיף יב:

תורה אור השלם

1. וְלָקַח מִדַּם הַפָּר וְהִזָּה בְּאֶצְבָּעוֹ עַל פְּנֵי הַכַּפֹּרֶת קֵדְמָה וְלִפְנֵי הַכַּפֹּרֶת יַזֶּה שֶׁבַע פְּעָמִים מִן הַדָּם בְּאֶצְבָּעוֹ: ויקרא טז יד
2. שֵׁה תְּמִים זָכָר בֶּן שָׁנָה יִהְיֶה לָכֶם מִן הַכְּבָשִׂים וּמִן הָעִזִּים תִּקָּחוּ: שמות יב ה
3. וּמְעוּך וְכָתוּת וְנָתוּק וְכָרוּת לֹא תַקְרִיבוּ לַיְיָ וּבְאַרְצְכֶם לֹא תַעֲשׂוּ: ויקרא כב כד

לעזי רש״י

רטייר״ט [ריטרייר״ט]. מתכורץ, מקורץ.

מוסף רש״י

הצורם. אקרני״ר, דהוי מוס, דתנן (לעיל לז.) כפגמה חזו נגי מוס, ואחר כך קיבל דמו. דהוה ביה מוס בין שחיטה לקבלה (זבחים כה:). **הפר שהיה כבר.** צריך שיהא אלם בשעת קבלה כבשעת שחיטה (שם). **תמים בן שנה בשעת שחיטה.** דכתיב (שמות יב) תכוסו על הפר, דהייני שחיטה, וסמיך ליה שה תמים וגו׳ (זבחים שם). **שנשתייר מדמן.** בשעת זריקה, אבל אם נטמא כל הכשר והמלא לו שאבד לא יזרוק, ר׳ יהושע לעשמיה דדרים ועשה עולותיך הכשר והדם, אם אין בשר אין דם (שם, ושם קס.) וכזמחים כתיב (דברים יב) ודם זבחיך ישפך והבשר תאכל, הזקיקן הכתוב זה לזה (שם קס.). **בזית בשר או בזית חלב.** דכתיב חזרק הכהן את הדם וגו׳ והקטיר החלב, אע״פ שאין בשר זורק עליו את הדם (זבחים קס:). **זורק את הדם.** דקריעת מיה הכשר והדם (מנחות כו.). **בציצים ולא בגיד.** דתמיה, גיד ודאי גלוי הוא (קדושין כה:). **אף בציצים.** ולא תימא מוס טמון הוא דודאי מיעכר (שם). **מעוך וכתות אף בציצים.** דמיעכר טפי (שם). כיתות, כריתין החוטין שהציצים תלוין בהן בכיסן ומעורים במקצת ואינן נתוקין לגמרי. נתוק, גיד לגמרי ועדיין תלוין בכיס. נתוק הוי טפי מכרות, כדאמרינן בנמנחות (נו:) להביא ותתק אחד כורת שחייב, אלמא נתוק הוי טפי מכרות (שם). **העריה.** שפת בית הרחם (חולין יז:). **ב״ש אומרים ארבעה.** חוטין ותתן בחוט הטלית וכופלן לשמונה (מנחות מא:). **משולשת.** תלויה הענף לבד מן הגדיל (שם). **ארבעה.** אצבעות (שם). **שב״ה אומרים.** שהרא כל אצבע, **אחד מארבע בטפח של כל אדם.** דהייני מדת גודל ואינם בקטנה (שם). **שתי אמות.** מקלות היו שם שבהן מודדין האמות והן אורכן אמה (שם צח.).

שיטה מקובצת

[מ] שראש הזנב מפצל מתרי׳ נקלפה העור כו׳ עד תי׳ או נמחק: [נ] בשר בין חוליא לחוליא: [נא] מתי׳ נפגם עד תי׳ אמר בקצת ס״ר אינו: [נב] מעשה בעין בול באחד: [נג] תהא משולשת. ס״א משלשלת:

[נד] שראש הזנב מפצל מתרי׳ נקלפה העור כו׳ עד תי׳ אי נמחק: [נה] בשר בין חוליא לחוליא: [נו] **בציצים ולא בגיד.** כתיב (שמות יב) תכוסו על הפר, דהייני שחיטה, וסמיך ליה שה תמים וגו׳ (זבחים שם). **שנשתייר מדמן.** בשעת זריקה, אבל אם נטמא כל הכשר והמלא לו שאבד לא יזרוק, ר׳ יהושע לעשמיה דדרים ועשה עולותיך הכשר והדם, אם אין בשר אין דם (שם, ושם קס.) וכזמחים כתיב (דברים יב) ודם זבחיך ישפך והבשר תאכל, הזקיקן הכתוב זה לזה (שם קס.). **בזית בשר או בזית חלב.** דכתיב חזרק הכהן את הדם וגו׳ והקטיר החלב, אע״פ שאין בשר זורק עליו את הדם (זבחים קס:). **זורק את הדם.** דקריעת מיה הכשר והדם (מנחות כו.). **בציצים ולא בגיד.** דתמיה, גיד ודאי גלוי הוא (קדושין כה:). **אף בציצים.** ולא תימא מוס טמון הוא דודאי מיעכר (שם). **מעוך וכתות אף בציצים.** דמיעכר טפי (שם). כיתות, כריתין החוטין שהציצים תלוין בהן בכיסן ומעורים במקצת ואינן נתוקין לגמרי. נתוק, גיד לגמרי ועדיין תלוין בכיס. נתוק הוי טפי מכרות, כדאמרינן בנמנחות (נו:) להביא ותתק אחד כורת שחייב, אלמא נתוק הוי טפי מכרות (שם). **העריה.** שפת בית הרחם (חולין יז:). **ב״ש אומרים ארבעה.** חוטין ותתן בחוט הטלית וכופלן לשמונה (מנחות מא:). **משולשת.** תלויה הענף לבד מן הגדיל (שם). **ארבעה.** אצבעות (שם). **שב״ה אומרים.** שהרא כל אצבע, **אחד מארבע בטפח של כל אדם.** דהייני מדת גודל ואינם בקטנה (שם). **שתי אמות.** מקלות היו שם שבהן מודדין האמות והן אורכן אמה (שם צח.).

מסורת הש״ס

[כ] זבחים כה: [ע״ש כו. ע״ש], [ב] [שם כה: ע״ש], [ג] [ספחים עט. וש״נ], [ד] קדושין כה: [תוספתא יומא פ״י ה״ד], [ה] [אם העצם כל״ל וכך אומא במשנה שבמשניות וע״ע הנוסחא שבהרמ״ם], [ו] ל״ג, [ז] מנחות מא:, [ח] כלים פי״ז מ״ט ממחות נא. ספחים פו., [ט] ל״א ודל״ע חסרון מבפנים לא שמיה כו׳ ל״ק, [י] ל״א שהגיד של בהמה ל״ק, [כ] ל״ל בתילתא [עי׳ הג׳ זאב בן אריה], [ל] ל״א דאפי׳ ע״י שתייח כום עיקרון אסרינן כו׳ ל״ק, [מ] [ועי׳ תוס׳ שבת קיא. ד״ה להביא], [נ] ל״א דאין זה לשון משנה והש״ס וה״ל כו׳ וע׳ בהרמ״ם ל״ק, [ס] אל ד׳ ד׳ אצבעות כו׳ ל״ק, [ע] להרמיק מן הקרן הוא דמצרכינן כמלא ל״ק, [פ] ל״א וכך משמע בספרי וד׳ אל לגן אל ד׳ ד׳ אצבעות כו׳ תלויה הענף כו׳ ל״ק,

הגהות הב״ח

(א) במשנה או אלם זנב מפצול עצם או שיש בשר בין חוליא לל״ל ותיכות נקלף העור והבשר והעצם נשאר נמתק: (ב) גמ׳ מעשה בעיגל באחד: (ג) שם וז״ה אומרים שלש ושלש שב״ה אומרים: (ד) רש״י ד״ה שהיה כבר וכו׳ הלם יהא אלם: (ה) ד״ה או שראש וכו׳ ראש הזנב התלוי וכו׳ אשר פצל הס״ל ואח״כ ל״ל ד״ה בין חוליא לחוליא מלא אצבע שחולילות של זנב רחוקות זו מזו מלא אצבע דהיינו רוחב אגודל: (ו) ד״ה נפגם וכו׳ דלא: (ז) ד״ה כיס וכו׳ לאו מוס:

רבינו גרשום

הצורם אזן הפר. לאחר שחיטה קודם קבלה: והזייה [ל] דמשקוף ושתי מזוזות תרגומא אבן שנה. כלומר דלכל הוזייותיו בעינן שיהא בן שנה אבל תמים לא בעינן דליהוי אלא עד שעת קבלה: הכי נמי מסתברא. דלא בעינן תם בשעת זריקה: זאת אומרת שעות פוסל בקדש. כלומר אם בשעת שחיטה היה בן שנה מעת לעת ובין שחיטתו לזריקתו שהה שעה או שתים בשנה האחרת הוי פסול: ר׳ יהודה אומר בציצים ולא בגיד. הא בגיד טפי מתחזי אימא כולן אף בציצים: דמר סבר. ר׳ יהודה דקאמר בציצים סבר חסרון בפנים שמיה חסרון ור׳ אליעזר סבר לא שמיה חסרון: ותיסברא. דבהכי פליגי ר׳ יוסי מאי קסבר כו׳: אלא הכא במומא שבגלוי פליגי דר׳ יהודה סבר מעוך וכתות אפי׳ בציצים הוי מומא שבגלוי דהא כוונן בתר הכי: ונתוק וכרות. אף בציצים הוי מומא שבגלוי דהא תליין בהכיצים בכיס למטה יותר מבתחילה: ור׳ אליעזר בן יעקב סבר. הני בציצים לא הוי מום שבגלוי דהא מעיקרא כשהיא תמימה זימנין דכוונן הכיס שהביצים עולים למעלה בבטן וכווין הכיס וזימנין דנתחתין ותליין והוי הכיס ארוך הלכך לא הוי בביצים מומין שבגלוי אלא בגיד: ור׳ יוסי סבר מעוך וכתות אף בביצים הוי מומים שבגלוי דהא איתנהו שהרי נמוחו: ונתוק וכרות. בביצים לא הוי מומין שבגלוי דהא איתנהו לביצים ומעיקרא נמי זימנין דתליין אבל בגיד הוי מום שבגלוי. והיכי הוי כרות בביצים כגון שקרע הכיס מעט וכרת הביצים והדר תפרו לכיס ונשארו הביצים כרותים בכיס: נפגם הזובן. היינו אותו הכיס שהגיד מונח בו: והעריה של נקבה במוקדשין שנפגם סביב הנקב. ולהכי נקט נקבה במוקדשין משום דנקבה בבכור ליכא: מן העצם הוי מום דלא הדר בריא אבל לא מן הפרק שבין עצם לעצם דהדר ובריא: מפציל. את העצם הוי מום דלא

[כ] כורת כולן בגיד ולא בביצים טעמא דר׳ יוסי מפרש לקמן: [ל] מום הס״ד ומה״ד דהוי בגלוי ולא נפגם הזכרות הגיד עצמו משום דהוי בסתר והדר בריא: שנטלו זאב לזובן ואח״כ חזר לאיתנו לכמות שהיה: אחד מארבע בטפח של כל אדם. כדאמרי ארבע בגודל: וכמה תהא משולשת. כלומר כמה ארך יהא הגדיל: בש״א ד׳ אצבעות ולהכי קאמר כמה תהא משולשת דגדיל הוא שליש מן הענף והוי הענף ח׳ אצבעות וכולו ג׳ טפחים שהן זרת ומחצא ילפינן משך הציצית זרת דבמנחות לא ילפינן כמה ארכו. ואנן בציצית עבדינן כב״ש ד׳ חוטין וד׳ אצבעות גדיל: ורב הונא אמר אצבע שאמרו לענין אצבע

[מ] מום הס״ד ומה״ד דהוי מפרש לקמן: [נ] ראש הזנב: [נא] מום דלא: [נב] אצבע לענין תכלת בציצית הס״ד: [נג] חוטין הוא נותן בציצית הס״ד: [נד] הבגד כלומר אחד מארבעה לב״ש ושלש לב״ה: [נה] ל״א משולשלת כמה: [נו] לבד הענף אות מ׳ נמחק: [נז] בגיד פי׳ ולא: [נח] שבגלוי כדמפרש: [נט] בתוספתא נמי קתני: [נס] לבן כב״ש פסקינן: [נע] הם וכן משמע: [נפ] שרובן היו עושין: [נצ] לב״ש ומר בריה דרבינא: [נק] כמה תהא משולשת פי׳: [נר] אצבעות בתוך הבגד: [נש] דלענין הרחקה מן הקרן הוא דמפרשינן בפרק התכלת כמלא: [נת] ציצית דהוי שליש גדיל ושני שלישי:

שושן הבירה. יליע שעשוי על שער מזרח ומקרי שושן הבירה במנחות בפרק שתי הלחם (דף לח.): יח) **שיהו אומנין נוטלין בקטנה.** כשהיו מתנין עם האומנין לעשות כך וכך אמות מלאכה לבדק הבית היו מתנין בשל משה והן עושין יט) למדה הגדולה למדת אחת שעושין בשושן הבירה: **שלא יבואו לידי מעילה.** שלא יהנו מן ההקדש דאם היו עושין באותה מדה שמתנין שמא יפחתו דא"א לגמגם הילכך מחזירין בגדולה: **ורבי יוסי אומר.** כ) בחד סגי ז[כ] (באותה) [לגד מאותה] של משה שהיא ו' טפחים: **חדא לדבנא וכספא.** שמלאכת טורח היא מתנין בשל משה ומחזירין לאותה ע) שגדולה הימנה חלי אצבע: **לגיינא.** דאומה נוטלין בשל משה ומחזירין באותה שיתירה עליה אצבע: **מתני' אין לו ביצים או אין לו אלא ביצה אחת.** הוי מוס: **שני כיסין.** לכל בהמה יש לה לכל ביצה כיס אחת לפי שהכיס חלוק באמצעיתו ומבחוץ ניכר שהרי באמצע הוא משוקע וגרלית בו שורה העמוקה: **ומושיבין אותו על עכוזו גרסינן.** והכי אמרינן בעירובין בפ' כיצד מעברין (דף נג.:) אכוזו תנן לו עכוזו תנן. על עכוזו על (יא) עגבותיו אחת מושיבין את הבכור שאין לו אלא ביצה אחת: **וממעך.** וממשמש בכיס ובכסלים ואם יש (יא) לא) סופה לצאת ואם אינה יוצאה הוי מוס: **כסלים.** פלנק"ש: **והתיר ר"ע.** דהוי מוס הואיל (יב) ואינה במקומה: **גמ' תסורי מתסרא בו'.** ור' ישמעאל אסיפא הוא דפליג דקאמר ת"ק אין לו אלא ביצה אחת (יג) בשני כיסין הוי מוס ואתי רבי ישמעאל למימר בידוע שיש לו שתי ביצים אבל אריש מודינא לך דכי אין לו אלא כיס אחד כמי שאין לו אלא ביצה אחת וכמעוך דמי: יד) **בפירן.** שם הכפר: **קדשים בחוץ.** שאין בו מוס ובקדושתו הוא: **מתני' שנשמטה יריכו.** כגון דלא איעכל ניביה דאי איעכל ניביה טריפה נמי הוי כדאמרי' בגלו טריפות (חולין דף נד:) האי בוקא דאטמא דשף מדוכתיה טריפה וה"מ דאיעכול ניביה: **גבוה מחבירתה.** מקום בוקא דאטמא של ירך זו עלה למעלה על הגב יותר מחבירתה: **גמ' לא שנו.** דבעל ה' רגליס או שלשה דהוי מוס ולא טריפה: **אלא.** שהמיסור או הייתור הוו בין שיש לו לבעל ה' רגליס ג' ידיס וב' רגליס ולבעל ג' (טו) ד' רגליס ויד אחת בין לא שייך טריפות: **לנטול דמי.** ובהמה שיטול ירך וחלל שלה (טז) נבילה וקי"ל (יז) בבהמה שנחתכו רגליה מן הארכובה ולמעלה טריפה ועוד בוקא דאטמא דשף מדוכתיה טריפה: **לא תימא.** דמכל וכל דומות לחמור דעגילין ולא סדיקין: **אלא ציון דעגילין.** כשל חמור הוי מוס דפרסות בהמה טהורה אינן עגולות: **כסלי.** פלנ"ק: **בסוך הכסל.** כך דרך (יח) הבהמה שהירך מחוברת באליה סמוך לכסליס ולא למעלה מן הכסליס (יט) דהיינו על גב האליה: **שנשתרבב יריכו.** מיריכותיו גדולה מחבירתה: **מתני' אע"פ שאינו ניכר.** בגמרא מפרש: **לא שמענו אלא אזו.** שהוזכרו למעלה. ואלו הן הג' שהוסיף את שגלגל עינו כו': **לשל חזיר.** מפרש בגמ': **רוב המדבר.** היינו (כ) קלת הלשון שאינו דבוק במלקוחיו (כא): **גמ' מחמת עצמו.** שאין השבר נראה אבל ניכר הוא מחמת (כב) שנולע והילוך הרגל זו היא מלאכתו (כג): **דלאו היינו אורחיה.** שיהא גלגל (כד) של בהמה עגול: **אשב לזכר.** ימי טומאה שבעה ול"ג ימי טוהר: **אשב לנקבה.** י"ל טמאים וס"ו טהורין: **לזכר ולנקבה.** לחומרא ימי טומאה דנקיבה שבועיים וימי טוהר לזכר דלא יהא לה אלא ל"ג ימי טוהר: **מאי טעמא דר' מאיר.** דאמר היולדת מין בהמה טמאה (כה) לידה כולד מעליא: **הואיל.** ודומה לאדם בגלגל העין (כו) **נאוכמא.** שחור של עין הבהמה (כז) (אינו) עגול כשל אדם: **הא בגירא.** כל בית מושב (כח) הלובן והסירא קרי ליה והוא ולאי [אינו] עגול כשל אדם: **לא תימא.** דבעי' דומה לחזיר מכל וכל דשפיד ופרים. שפיד פיו עגול פרים אשפה עליונה ולמייס העליונות עודפות על התחתונות. ומפי המורה אימתר לן איפכא דשפיד שלחייו העליונות הולכות ומתחדדות כשפוד: **גמ' מאי אגא.** דדמי לאלי (כט) מעשה דקתני ומעשה

בשושן הבירה אחת על קרן מזרחית צפונית ואחת על קרן מזרחית דרומית שעל קרן מזרחית צפונית היתה יתירה על של משה חצי אצבע ושעל קרן מזרחית דרומית היתה יתירה עליה חצי אצבע נמצאת יתירה על של משה אצבע ולמה היו אחת גדולה ואחת קטנה (לא) לב) אכשהיו אומנין נוטלין בקטנה ומחזירין בגדולה שלא יבואו לידי מעילה (לג) תרתי למה לי חדא דכספא וזהבא וחדא דבנייא רב נחמן בר יצחק ואי תימא רב הונא בר נתן (לד) לאותה ששנינו (לה) שיש בשר בין חוליא לחוליא מלא אצבע: **מתני'** (לו) אין לו ביצים או אין לו אלא ביצה אחת ר' ישמעאל אומר אם יש לו שני כיסין יש לו ב' ביצים אין לו (לז) שני כיסין אין לו אלא ביצה אחת ר"ע אומר (לח) מושיבו על (לט) עכוזו וממעך אם יש ביצה סופו לצאת מעשה שמיעך ולא יצא (מ) נשחטה ונמצאת דבוקה בכסלים והתיר ר"ע ואסר רבי יוחנן בן נורי: **גמ'** השתא אין לו אלא ביצה אחת אמרת הוי מומא אין לו כלל מיבעיא חסורי מיחסרא והכי קתני אין לו שתי ביצים בשתי כיסין אלא בכים אחד א"נ שתי כיסין וביצה אחת הרי זה מום ר' ישמעאל אומר יש לו ב' כיסים בידוע שיש לו ב' ביצים אין לו אלא כיס אחד כמי שאין לו אלא ביצה אחת דמי ואתא ר"ע למימר בידוע לא אמרינן אלא מושיבו על עכוזו וממעך אם יש (מא) ביצה סופו לצאת: ומעשה שמיעך ולא יצא וכו': (מב) תניא א"ר יוסי מעשה בפירן של בית מנחם שמיעך ולא (מג) יצאת ונשחטה ונמצאת דבוקה בכסלים והתיר ר"ע ואסר רבי יוחנן בן נורי אמר לו ר"ע לר' יוחנן בן נורי (מד) עד מתי אתה מכלה ממונן של ישראל אמר לו רבי יוחנן בן נורי לר"ע עד מתי אתה מאכיל (מה) ישראל נבילות לאו מישחט שחטיה אלא טריפות לא איסור טריפות הוא אלא עד מתי אתה מאכיל ישראל קדשים בחוץ: **מתני'** (מו) בעל חמש רגלים או שאין לו אלא שלש ושרגליו (מז) (שהוא) קלוטות כשל חמור (מח) והשחול והכסול איזהו שחול שנשמטה יריכו וכסול שאחת (מט) (נ) מיריכים גבוהות: **גמ'** (נא) א"ר הונא לא שנו אלא שחסר ויתר ביד אבל ברגל טרפה נמי הוי דכל יתיר (נב) בנטול דמי אמר רב פפא לא תימא דעגילין ולא סדיקין אלא כיון דעגילין אע"ג דסדיקין: והשחול והכסול וכו': ת"ר איזהו כסול ואיזהו שחול שחול שנשמטה יריכו כסול שרגלו אחד בתוך הכסל ורגלו אחד ע"ג הכסל (נג) תנא השרוע והקלוט שרוע שנשתרבב (נד) לו יריכו קלוט שרגליו קלוטות כשל חמור וכשל סוס: **מתני'** נשבר עצם ידו ועצם רגלו אע"פ שאינו ניכר מומין אלו מנה אילא ביבנה והודו לו חכמים ועוד ג' הוסיף אמרו לו לא שמענו [אלא](נד) (נה) את אלו (נו) שגלגל עינו עגול כשל אדם (נז) ופיו דומה כשל חזיר (נח) ושניטל רוב המדבר (נט) (ס) בלשונו ב"ד של אחריהן אמרו ה"ז מום: **גמ'** אינו ניכר מי קא הוי מומא אמר רב פפא אינו ניכר מחמת עצמו אבל ניכר מחמת מלאכה: מומין אלו מנה וכו': למימרא דלאו היינו אורחיה ורמינהו (נט) המפלת מין בהמה וחיה ועוף בין טמאין בין טהורין אם זכר תשב לזכר אם נקבה תשב לנקבה אינו ידוע תשב לזכר ולנקבה דברי ר"מ ואמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן מ"ט דר"מ הואיל וגלגל עינו עגול כשל אדם אמר רב יוסף ל"ק הא באוכמא הא (ס) בחיוורא: ופיו דומה כשל חזיר: אמר רב פפא לא תימא דשפיד ופרום אלא כיון דפרום אף על גב דלא שפיד: ושניטל רוב המדבר (סא) שבלשונו: מתני' מני רבי יהודה היא דתניא (סב) ואת שניטל רוב הלשון רבי יהודה אומר רוב המדבר של לשונו: **מתני'** (סג) ומעשה שהלחי התחתון עודף על העליון ושאל (סד) (סה) ר"ג לחכמים ואמרו (סו) הרי זה מום: **גמ'** מאי תנא דקתני ומעשה משום דתנן פיו דומה לחזיר ופליגי רבנן עליה דרבי (סז) וקאמרינן כי פליגי רבנן עליה דרבי בשפתו עליונה עודפת על התחתונה אבל שהתחתונה עודפת על העליונה הרי זה מום ומעשה

(לא) בפירן של בית מנחם. פירש בקונטרס שם הכפר ובתוספתא (פ"ד) כתוב בפרה של בית מנחם כמו בהכוא [מעשה בפרה של בית מנחם] שביטלה האש שלה (סנהדרין דף נג.): **שנשמטה יריכו.** פי' בקונטרס אשלוייש"ר בלע"ז וכגון דלא איעכול ניביה דאי איעכול ניביה טריפה נמי הוי כדאמר באלו טריפות (חולין דף נה:) האי בוקא דאטמא דשף מדוכתיה טריפה והני מילי דאיעכול ניביה וקשיא לפירושו דאיכא מאן דטריף התם אפילו לא איעכול ולא איפסוק אלא יש לפרש דנשמטה כן מתחלת בריאתה וכן נשתרבבה בסמוך: פיו

(לב) שני כיסין אין לו אלא ביצה אחת ר"ע אומר (לג) מושיבו על (לד) עכוזו וממעך אם יש ביצה סופו לצאת מעשה שמיעך ולא יצא (לה) נשחטה ונמצאת דבוקה בכסלים והתיר ר"ע ואסר רבי יוחנן בן נורי: **גמ'** השתא אין לו אלא ביצה אחת אמרת הוי מומא אין לו כלל מיבעיא חסורי מיחסרא והכי קתני אין לו שתי ביצים בשתי כיסין אלא בכים אחד א"נ שתי כיסין וביצה אחת הרי זה מום ר' ישמעאל אומר יש לו ב' כיסים בידוע שיש לו ב' ביצים אין לו אלא כיס אחד כמי שאין לו אלא ביצה אחת דמי ואתא ר"ע למימר בידוע לא אמרינן אלא מושיבו על עכוזו וממעך אם יש (לו) ביצה סופו לצאת: ומעשה שמיעך ולא יצא וכו': (לז) תניא א"ר יוסי מעשה בפירן של בית מנחם שמיעך ולא (לח) יצאת ונשחטה ונמצאת דבוקה בכסלים והתיר ר"ע ואסר רבי יוחנן בן נורי אמר לו ר"ע לר' יוחנן בן נורי (לט) עד מתי אתה מכלה ממונן של ישראל אמר לו רבי יוחנן בן נורי לר"ע עד מתי אתה מאכיל (מ) ישראל נבילות לאו מישחט שחטיה אלא טריפות לא איסור טריפות הוא אלא עד מתי אתה מאכיל ישראל קדשים בחוץ: **מתני'** (מא) בעל חמש רגלים או שאין לו אלא שלש ושרגליו (מב) (שהוא) קלוטות כשל חמור (מג) והשחול והכסול איזהו שחול שנשמטה יריכו וכסול שאחת (מד) (מה) מיריכים גבוהות: **גמ'** (מו) א"ר הונא לא שנו אלא שחסר ויתר ביד אבל ברגל טרפה נמי הוי דכל יתיר (מז) בנטול דמי אמר רב פפא לא תימא דעגילין ולא סדיקין אלא כיון דעגילין אע"ג דסדיקין: והשחול והכסול וכו': ת"ר איזהו כסול ואיזהו שחול שחול שנשמטה יריכו כסול שרגלו אחד בתוך הכסל ורגלו אחד ע"ג הכסל (מח) תנא השרוע והקלוט שרוע שנשתרבב (מט) לו יריכו קלוט שרגליו קלוטות כשל חמור וכשל סוס: **מתני'** נשבר עצם ידו ועצם רגלו אע"פ שאינו ניכר מומין אלו מנה אילא ביבנה והודו לו חכמים ועוד ג' הוסיף אמרו לו לא שמענו [אלא](נ) את אלו (נא) שגלגל עינו עגול כשל אדם (נב) ופיו דומה כשל חזיר (נג) בלשונו ב"ד של אחריהן אמרו ה"ז מום: **גמ'** אינו ניכר מי קא הוי מומא אמר רב פפא אינו ניכר מחמת עצמו אבל ניכר מחמת מלאכה: מומין אלו מנה וכו': למימרא דלאו היינו אורחיה ורמינהו (נד) המפלת מין בהמה וחיה ועוף בין טמאין בין טהורין אם זכר תשב לזכר אם נקבה תשב לנקבה אינו ידוע תשב לזכר ולנקבה דברי ר"מ ואמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן מ"ט דר"מ הואיל וגלגל עינו עגול כשל אדם אמר רב יוסף ל"ק הא באוכמא הא (נה) בחיוורא: ופיו דומה כשל חזיר: אמר רב פפא לא תימא דשפיד ופרום אלא כיון דפרום אף על גב דלא שפיד: ושניטל רוב המדבר (נו) שבלשונו: מתני' מני רבי יהודה היא דתניא (נז) ואת שניטל רוב הלשון רבי יהודה אומר רוב המדבר של לשונו: **מתני'** (נח) ומעשה שהלחי התחתון עודף על העליון ושאל (נט) (ס) ר"ג לחכמים ואמרו (סא) הרי זה מום: **גמ'** מאי תנא דקתני ומעשה משום דתנן פיו דומה לחזיר ופליגי רבנן עליה דרבי (סב) וקאמרינן כי פליגי רבנן עליה דרבי בשפתו עליונה עודפת על התחתונה אבל שהתחתונה עודפת על העליונה הרי זה מום ומעשה

אינו ניכר לחוץ מי הוי מומא מומין שבגלוי בעינן: אבל ניכר מחמת מלאכה. שכשהולך נראה והליכה קרי מלאכה: למימרא דלא היינו אורחיה. למיהוי עינו עגול כשל אדם: תשב לזכר ולנקבה. דמ' זכר ומיגווייהו נטרה י"ד ימי טומאה לנקבה: הא באוכמא והא בציריא. כלומר אוכמא דעיניה אורחיה למיהוי עגול כשל אדם: ציריא. כלומר כוליה חריץ של עין לאו אורחיה: דשפיד. חד כשל חזיר: דפרים. ששפתו עקומה למעלה כחזיר: ופליגי רבנן עליה. דאמרי לא שמענו את אלו: והתנן בפירקין דלקמן. שפתו העליונה עודפת כו':

שוטן הבירה. יליע שעשוי על שער מזרח ומקרי שושן הבירה במנחות בפרק שתי הלחם (דף לח.): יח) **שיהו אומנין נוטלין בקטנה.** כשהיו מתנין עם האומנין לעשות כך וכך אמות מלאכה לבדק הבית היו מתנין בשל משה והן עושין יט) למדה הגדולה למדת אחת שעושין בשושן הבירה: **שלא יבואו לידי מעילה.** שלא יהנו מן ההקדש דאם היו עושין באותה מדה שמתנין שמא יפחתו דא"א לגמגם הילכך מחזירין בגדולה: **ורבי יוסי אומר.** כ) בחד סגי ז[כ] (באותה) [לגד מאותה] של משה שהיא ו' טפחים: **חדא לדבנא וכספא.** שמלאכת טורח היא מתנין בשל משה ומחזירין לאותה ע) שגדולה הימנה חלי אצבע: **לגיינא.** דאומה נוטלין בשל משה ומחזירין באותה שיתירה עליה אצבע: **מתני' אין לו ביצים או אין לו אלא ביצה אחת.** הוי מוס: **שני כיסין.** לכל בהמה יש לה לכל ביצה כיס אחת לפי שהכיס חלוק באמצעיתו ומבחוץ ניכר שהרי באמצע הוא משוקע וגרלית בו שורה העמוקה: **ומושיבין אותו על עכוזו גרסינן.** והכי אמרינן בעירובין בפ' כיצד מעברין (דף נג.:) אכוזו תנן לו עכוזו תנן. על עכוזו על (יא) עגבותיו אחת מושיבין את הבכור שאין לו אלא ביצה אחת: **וממעך.** וממשמש בכיס ובכסלים ואם יש (יא) לא) סופה לצאת ואם אינה יוצאה הוי מוס: **כסלים.** פלנק"ש: **והתיר ר"ע.** דהוי מוס הואיל (יב) ואינה במקומה: **גמ' תסורי מתסרא בו'.** ור' ישמעאל אסיפא הוא דפליג דקאמר ת"ק אין לו אלא ביצה אחת (יג) בשני כיסין הוי מוס ואתי רבי ישמעאל למימר בידוע שיש לו שתי ביצים אבל אריש מודינא לך דכי אין לו אלא כיס אחד כמי שאין לו אלא ביצה אחת וכמעוך דמי: יד) **בפירן.** שם הכפר: **קדשים בחוץ.** שאין בו מוס ובקדושתו הוא: **מתני' שנשמטה יריכו.** כגון דלא איעכל ניביה דאי איעכל ניביה טריפה נמי הוי כדאמרי' בגלו טריפות (חולין דף נד:) האי בוקא דאטמא דשף מדוכתיה טריפה וה"מ דאיעכול ניביה: **גבוה מחבירתה.** מקום בוקא דאטמא של ירך זו עלה למעלה על הגב יותר מחבירתה: **גמ' לא שנו.** דבעל ה' רגליס או שלשה דהוי מוס ולא טריפה: **אלא.** שהמיסור או הייתור הוו בין שיש לו לבעל ה' רגליס ג' ידיס וב' רגליס ולבעל ג' (טו) ד' רגליס ויד אחת בין לא שייך טריפות: **לנטול דמי.** ובהמה שיטול ירך וחלל שלה (יז) נבילה וקי"ל (יח) בבהמה שנחתכו רגליה מן הארכובה ולמעלה טריפה ועוד בוקא דאטמא דשף מדוכתיה טריפה: **לא תימא.** דמכל וכל דומות לחמור דעגילין ולא סדיקין: **אלא ציון דעגילין.** כשל חמור הוי מוס דפרסות בהמה טהורה אינן עגולות: **כסלי.** פלנ"ק: **בסוך הכסל.** כך דרך (יט) הבהמה שהירך מחוברת באליה סמוך לכסליס ולא למעלה מן הכסליס (כ) דהיינו על גב האליה: **שנשתרבב יריכו.** מיריכותיו גדולה מחבירתה: **מתני' אע"פ שאינו ניכר.** בגמרא מפרש: **לא שמענו אלא אזו.** שהוזכרו למעלה. ואלו הן הג' שהוסיף את שגלגל עינו כו': **לשל חזיר.** מפרש בגמ': **רוב המדבר.** היינו (כא) קלת הלשון שאינו דבוק במלקוחיו (כב): **גמ' מחמת עצמו.** שאין השבר נראה אבל ניכר הוא מחמת (כג) שנולע והילוך הרגל זו היא מלאכתו (כד): **דלאו היינו אורחיה.** שיהא גלגל (כה) של בהמה עגול: **אשב לזכר.** ימי טומאה שבעה ול"ג ימי טוהר: **אשב לנקבה.** לחומרא ימי טומאה דנקיבה שבועיים וימי טוהר לזכר דלא יהא לה אלא ל"ג ימי טוהר: **מאי טעמא דר' מאיר.** דאמר היולדת מין בהמה טמאה (כו) לידה כולד מעליא: **הואיל.** ודומה לאדם בגלגל העין (כז) **נאוכמא.** שחור של עין הבהמה (כח) (אינו) עגול כשל אדם: **הא בגירא.** כל בית מושב (כט) הלובן והסירא קרי ליה והוא ולאי [אינו] עגול כשל אדם: **לא תימא.** דבעי' דומה לחזיר מכל וכל דשפיד ופרים. שפיד פיו עגול פרים אשפה עליונה ולמייס העליונות עודפות על התחתונות. ומפי המורה אימתר לן איפכא דשפיד שלחייו העליונות הולכות ומתחדדות כשפוד: **גמ' מאי אגא.** דדמי לאלי (ל) מעשה דקתני ומעשה

מסורת הש"ס

(א) [עירובין נג.:], ב) [תוספתא פ"ד ה"ג וש"ס], ג) [חולין נו.], ד) חולין נח.: ה) ביצה לה.:, ו) [מירקוביץ], ז) [חולין סט.:], ח) כ"מ בגמול דמי ואמ"כ פיסקא וגרגיו שהן קלוטות כשל חמור אמר רב פפא כו' ל"ק, ט) תניא ל"ק, י) [לעיל ג.:], כ) [לעיל ג.:], ל) נדה כא. חולין עח. כריתות ז., מ) [ל"ל בלייטא וגרסינן ר"ש בליטא פי' אדום הסובב את השמור. ע' ערוך ערך בלי ר'], נ) קדושין כה. וע"ש, ס) כאן שייך ד"ה של משה שהוא ו' טפחים הס"ד ואמ"כ מה"ד כשהיו אומנין כו' למדת אמה הגדולה שיתירה עליה אצבע הס"ד ואמ"כ מה"ד אלא יבואו כו' בגדולה הס"ד ומה"ד ואכתי למ"ל בחד סגי הס"ד ואמ"כ מה"ד חדא דבנא כו' שמלאכה יקרה היא מתנין וכו' ע"ק), פ) כס"א: בחותה, פ) [חולין עו.], ג) מלאכה ל"ק, ק) וע' ברש"י בנדה דף כג. פי' כך בחוכמת שמור של עין כו' עגול כשל אדם בגיליא כל בית מושב הלובן אינו עגול כשל אדם וע"ש, ר) ל"ק מ"ז, ש) לאלי דקתני מעשה הס"ד ותיפא מעשה מיותר,

הגהות הב"ח

(א) גמ' ואמת קטנה שיהיו אומנין וכו' ותרתי למה לי חדא לבספא והכא וחדא לבנינא: (ב) שם בחותה שעינו או שיש: (ג) שם בחותה שאחת מירכותיו גבוהה: (ד) שם במשנה לא שמעינו אלא אלו את שגלגל: (ה) שם המדבר של לשונו וב"ד של אחריהם אמרו הרי אלו מומין: (ו) שם במשנה ואמר רבן שמעון בן גמליאל לחכמים: (ז) גמ' ופליגי רבנן עליה דר' אילא וקאמרינן וכו' דר' אילא בשפתו: (ח) רש"י ד"ה ותתי וכו' קני ובאותה של משה: (ט) ד"ה ומושיבין אותו וכו' על עגבת אחת וכו' ביצה אחת סופה לצאת: (י) ד"ה ומעוך וכו' ואם יש שם ביצה אחת סופה לצאת: (יא) ד"ה ואתיר ר"ע הוא דלא מצאה במקומה כשמיעך ומשמש הס"ד: (יב) ד"ה אמרינן כו' למדת אמה כשהיו אומנין כו' למדת אמה הגדולה שיתירה עליה אצבע הס"ד ואמ"כ מה"ד אלא מצאה בבהמה שנחתכו רגליה מן הארכובה ולמעלה הס"ד ומה"ד אלא יבואו לידי מעילה. ולמה כו' שמלאכה יקרה היא מתנין וכו' (יג) ד"ה בתוך הכסל וכו' ולא למעלה מן הכסליס דזו הירך על גבי הכסל הס"ד: (יד) ד"ה דוב וכו' הייט אותו קלת וכו' למלקוחיו:

לעזי רש"י

פלנק"ש. כסלים (השרירים הפנימיים של הירך סמוך לכליה).
פלנ"ק. כסל (השריר הפנימי של הירך סמוך לכליה).

מוסף רש"י

בשושן הבירה. מלד אחד היה בנוי על שער המזרחי של עזרה ומקרייר כתבנית שושן הבירה (מנחות צח.) והוא בית הבנוי על גזוזה הסערב, כדתנן במסכת מדות (פ"ג מ"ח) שער המזרחי ועליו שושן הבירה צורה מצויירת, ומפרשינן במנחות (שם) כדי שידעו מהיכן בלו (פסחים פו.). של משה. שם טפחים (שם). ולמה היו אחת גדולה ואחת קטנה. מיפני להו כשל משה (שם). נוטלין בקטנה ומחזירין בגדולה. שיהו אומנין שסכין לבנות כך וכך אמות, נוטלין למדת הקטנה של משה ומחזירין הכנין לגזברין למדה האמת מאלו הגדולות, כדי שיוומרו משלהן להקדש ולא בגמטוס, שמא יהנו מן ההקדש בטעם ויבאו לידי מעילה (שם וכעי"ז מנחות צח.). תרתי. גדולות, למה לי. מיפני כשל משה ומחדל מהגר (פסחים שם). חדא דכספא וזהבא. כזו שאין יתירה על של משה אלא חלי אצבע, היו לאומנות זהב וכסף, כמין עגלות ושולמות שהן אומנות בגירה (פסחים פו.) כשמתנין עם גזרפי זהב לעשות טבלא בת חמש או בת עשר באמה של משה עושין אותה למדת האמה היתירה עליה אצבע ולא באותה שיתירה עליה אצבע, לפי שאומנות יקרה היא ואין טוב להפסידן כל כך (מנחות צח.). וחדא דבנייא. כזו שיתירה עליהן אצבע היו מחזירין בגין אבנים ומוסיפין על מגלן אצבע לכל אמה (פסחים שם). והשחול והכסול. מומין בנכור משום שרוע שאחד מאבריו גדול מחבירו (ביצה לה:). שאחת מירכותיו גבוהות. מקום חבורה בכסלים והוא בוקא דאטמא, גבוה למעלה מן הכסליס וקרוב לגב האליה יותר מחבירו (שם). לא שנו. דקתני הרי זה מוס לגבוה הא לחביוט שרי, אלא שחסר ויתר ביד. שחסור זה דבעלת אצבע אלא אם יתור זה דבעלת אמה, ביד, שאין לה אלא יד אחת אם שיש לה ג' ידיס (חולין נח:). בנטול דמי. יתר אחד מחסר אחד והוא דבעלת רגל אחת וטרפה, דהוא כשמוטת ירך בבהמה (שם). המפלת מין בהמה וחיה ועוף. מפרש טעמא במסכת נדה פרק המפלת (כב:) הואיל ומאמה בו ילירה כאדם (בכריתות ז:). תשב לזכר. שבעת ימי טומאה וג"ג ימי טוהר, שכל דמים שהיא רואה כאן טהורין (חולין נא. ונדה כא.). תשב לנקבה. שבועים טמאים וס"ו טוהר (חולין שם). אינו ידוע. אם זכר אם נקבה הבל עליהם אומר שיהם ומשב לזכר ולנקבה, שבועים טומאת לידת נקבה ואפילו אינה רואה בהן, שמא נקבה ילדה ובלא ראייה איכא שבועים טומאת לידה, וימי טוהר אין לה אלא עד תרבעים יום ממחלת לידתן כדין זכר, שמא זכר הוא (שם וכעי"ז נדה שם). הא באוכמא. שחור שבעין הוי עגול בבהמה כאדם, והא דתני דהוי מוס בגירא, מקום מושב כל העין לא הוי עגול בבהמה כאדם ואי הוי עגול הוי מוס, דכל דור של מושב העין קרוי גלגל, כדאמרינן (שם כד:) ועמדתי בגלגל עינו של מת עד מוטמי, ומפני שהוא עגול כגלגל. ממקום פריסת דיפוקו ולמעלה קרי ליה מדבר, ע"ג דדיבור בבהמה לא שייכא קרי ליה מדבר, הואיל והוא המדבר בלשון האדם (קדושין כה.) או: לשון מסייע להולדת קול (חולין נח:).

שיטה מקובצת

א) שהיו אומנים: ב) מעילה ותרתי למה: ג) נתן אמר לאותה ששנינו או שיש: ד) לו אלא כיס אחד אין לו: ה) מושיבו אותו על כו' אם יש שם ביצה: ו) יצא ונשחט ונמצאת: ז) יש שם וכו' מעשה בפירון אות ן' נמחק: ח) יצאת ונשחט אות ה' נמחק: ט) מאכיל לישראל: י) תי' שהוא נמחק: יא) מירכותיו גבוהות משל חברתה: יב) תי' לו נמחק: יג) אלא אלו את שגלגל עינו נדה כ"ג ושם רפ"ג בירושלמי: יד) המדבר של לשונו ב"ד של אחריהן אמרו הרי אלו מומין: טו) של לשונו אות ב' נמחק: טז) מעשה אות ו' נמחק: יז) ושאל ר' שמעון בן גמליאל: יח) מה"ד שהיו אומנין: יט) עושין במדה הגדולה למדת אחת מאותן שבשושן הבירה: כ) תסגי עם של: כא) יש שם ביצה סופה: כב) מה"ד בפירון: כג) ג' רגלים ב' רגלים: כד) שלה טריפה וקימא לן בהמה שנחתכו: כה) דרך הבהמה שהירך: כו) במלקוחיו של המדבר הס"ד: כז) מחמת מלאכה שצולע והילוך רגל הבהמה זו: כח) גלגל עין של בהמה עגול כשל אדם: כט) טמאה היא כולד תי' לידה נמחק: ל) מושב העין הלובן כו' צריא וההיא ודאי: לא) מה"ד בפירון של:

רבינו גרשום

דיתירה על של משה דהוי ד' בטפח של כל אדם: ורב נחמן אמר לאצבע דמתניתין דבין חוליא לחוליא: רבי עקיבא אומר. אע"ג דיש לו ב' כיסין בידוע שיש לו ב' ביצים והאחת טמונה בבטן אלא כך בודקו מושיבו לבכור על עכוזו ועל זנבו ועל עגבותיו וממעך בכיס ואם יש שם ביצה אחרת סופה לצאת: והתיר ר' עקיבא. דכיון דנתמעך ולא יצא הוי מום ומותר לאוכלו: ר' יוחנן בן נורי אסר הואיל ונמצאת: אין לו אלא כיס אחד אע"ג דיש לו ב' ביצים כמי שאין לו אלא ביצה אחת דמי ואתא ר' עקיבא וכו': מעשה בפרה של בית מנחם. אתה מכלה ממונו של ישראל. דכיון שאתה אוסרן לאכול בחוץ אין לו תקנה אלא קבורה: קדשים בחוץ. דתם הוי ראינו נאכל אלא בירושלם (ל): טרפה נמי הוי. דכל יתיר כנטול דמי ותנן בהמה שנחתכו רגליה מן הארכובה ולמעלה טרפה דשם ישנו לצומת הגידים: שרגלו אחת נכנסת בתוך הכסלים ורגלו אחת על גבי הכסל לסוף הכסל כדרכו: שנשתרבבה ירכו. שארוכה מחברתה: ושניטל רוב המדבר של לשונו. רוב מן הלשון שנפרד מן החיך התחתון אותו שיכול לכפוף למעלה:

ל) ר"ל דנאכל בירוגלים בזמן הבית והיה נקרב על המזבח כדין בכור תם.

ומעשה: **גבי אדם.** כהן: יג **הא דאיתא בה עגל.** אם עגל הלחי התחתון עודף על העליון הוי מום אפילו בבהמה אבל אין בה עגל אלא ששפתו התחתונה ארוכה יד ומקבלת העליונה ועודפת עליה באדם הוי מום ולא בבהמה: **מתני' אזן הגדי שהיפה כפולה.** שיש לו שתי אזניים מלד אחד אזן בתוך אזן: **בזמן שהוא עגל אחד.** שאין (ו) להם אלא תנוך אחד שנכפל תנוך העליון לתוכו ונתחבר למטה הרי זה מום: **ואם אינה עגל אחד.** שהתנוכים מובדלים למעלה אינו מום. וטעמא לא איתפרש לי (ז) ולא דמי לבעלת ה' רגלים דהתם אזן בתוך אזן אינו נראה כל כך: **נשל חזיר.** מפרש בגמ': **גמ' בלוס.** קלר: **מבולמות.** קלרות ברוחב אנקפלי"ד בלע"ז: **אם מחמת הריוח.** שאין לו ריוח כל כך בפה טו ולא בעצם ולא בבשר השפתים אינו מום: **ואם מחמת העצם.** שהשפתים פתוחות יפה אבל הלחיים אדוקות זו בזו שאינו יכול לפותחן דכי אכיל או פעי מרחיב השפתים ונראה העצם כנוד ה"ז מום. וכן ברגליים שרגליו קלרות מחמת (ח) הרוח של מדה אחת העצם והבשר של כפות הרגליים טז שלא היו רחבין כל כך אינו מום ואם מחמת העצם שהעצם קלר והבשר מרחיב מלמטה ויולא לחוץ הרי זה מום. והמורה גריס מחמת הרוח ופירושה כדפרישנא אבל לתקן הלשון אין יכולת ואיכא דגרסי מחמת הריוח כדפרישנא. ל"א פיו בלוס נפוח אם מחמת הרוח שנפח מחמת יז דילא אינו מום דהדר בריא ואם מחמת העצם שעבה ביותר הרי זה מום יח ובתוספתא דבכורות (פ"ד ה"ד) מלאנו מחמת הרוח אינו מום מחמת עלמו ה"ז מום: **תפחום.** תנוך: **קטינא.** דקה מאד: **גרילא.** עגולה שזנב הטלה הוי רחבה יתר על עוביה: **גדי שפיס.** חוליות בזנב ה"ז מום: **רישא.** אזן הגדי. סיפא יט אין בה שלש חוליות: **מתני' יבלת.** כ ורוחלי"ן: **ושנפגם עצם ידו.** דניכר המוס ולעיל [ע"א] איירי בנשבר (ט): **עצמו שבפיו.** שהשייריס קבועות בו ולמעלה מן החוטין יא דאי חוטין גופיה אפילו נפגמו או נגממו נמי: **במראה.** שלבל נראה שזו גדולה מזו: **אבל לא במדה.** שאם אין ניכר אלא במדה אינו מום: **ולא הודו לו.** אלרבי יהודה קאי: **גמ' לא במקדש.** דנפסל מן המזבח: **ולא במדינה.** דאינו מום גמור ליפסלו עליו בחוץ: **גרב.** חזזית: **ותסברא.** דלא מום יב הוא: **והא איכא יבלת באורייתא.** גבי מומין גמורין (ויקרא כב) עורת או שבור או חרוץ או יבלת: **בגופו.** יג לא מום גמור הוא: **והא קרא סתמא.** כתיב: **אלא.** בגופו נמי הוי מום ולא קשיא קרא דמשמע דאפילו בגופו הוי מום אמתני' דמשמע דאינו מום גמור אבל בגופו מום הוא ליפסל ולא ליפסלו יד קרא דאית ביה עצם ומתני' הכא דבעין הוי מום ואידך מתני' דבגופו לא הוי מום בדלית בה עצם: **ולית ביה עצם בגופו פסולה הוי.** בתמיה: **תלתול.** מתיכות בשר התלויים בו כגון בני אדם שיש להם אצל אזניהם רלועות קטנות של בשר וממעי אמן הם: **פסולין באדם.** אם כהן הוא פסול לעבודה דבעינן שוה בזרעו של אהרן: **אלא אידי ואידי בעין.** אמתני' קאי ולא אקרא: **והא אין מומין בלבן.** ואפילו במקדש כשר לשחוט: **אידי ואידי.** הא דקתני אין שוחטין (י) במקדש ובמדינה בלבן והא נמי דקתני אין מומין בלבן תרוייהו יב ליבלת במומין שבלבן אית ביה שער מגונה הוא ועלה קתני מתני' אין שוחטין לא במקדש ולא במדינה: **והא.** דקתני אין מומין בלבן בדלית בה שער ומתני' דמום גמור הוא כדאוקימנא בשחור ובדלית יז נמי עגם וקרא בדאית בה עגם דאי מתניתין דהכא בדאית בה עגם אמאי נקט בעינו: **ורבנן.** דלא הודו לו בביליס עד כמה תהא חבירתה קטנה דמכשרי: **מתני' לערקוב.** לפרק שבירך ובגמ' מפרש איזה ערקוב: **כל מרביה עגליס.** כל תרבות מנהג של עגליס כך הוא יז מ) שיש זנבן מגיעות לערקוב הילכך בליר מהני הוי מומא וכשהן גדולים הולכות ונמתחות עד למטה: **שבאמצע הירך.** מפרש בגמרא:

גמ'

ולמעלה נכפלת הוי מום: פיו בלום. דחוק הרבה: ורגליו מבולמות. חדות ודחוקו' הרבה הטלפיים: אם מחמת הריוח. כלומר אם הוא בלום מחמת שאינו מרויחו אינו מום: אם בלום מחמת העצם. שהעצם דחוק הרבה ומחמת כן אינו יכול לפתחו הוי מום: בחססית. היינו סחוס: דכריכא. עגולה: וקטינא. רכה: שלש אינו מום. שכן דרכה: סיפא. או שאין בה ג' חוליות בטלה קא מיירי: ושנפגם עצמו שבפיו. לחיו: שאין שוחטין עלייהו. הבכור במקדש להקריבו דשמא מום הוא: ולא במדינה. דשמא לא הוי מומא ואסור לשוחטו במדינה אלא על מום גמור: ובעל יבלת. אלמא דלא הוי מום גמור: דקתני אין שוחטין על יבלת היינו כי הויא בגופו ומתניתין וקרא דחשיב ליה מום כי הויא בעינו דקרא אית ביה עצם ביבלת שבגופו הוי מום. ומתניתין דאין שוחטין דלית ביה עצם הא בעינו אע"ג דלית בה עצם הוי מומא. בגופו לא הוי מום. כי לית בה עצם הא פסול הוי להקרבה. אמאי תלתול בעלמא. תלתול כעין שומא של בשר שתולה בעור: לבן. אין מומין בלבן אמאי אין שוחטין במקדש: אלא אידי ואידי בלבן. (ליש' בכלה כך דרשו בשבתא דריגלא): הא דאית ביה שיער. ביבלת שהלבן הוי מומא והא קמ"ל אע"ג דשאר מום לא פסול בלבן אי אית ביה שיער פסיל ואי ליכא שיער בו לא פסיל: במראה אבל לא במדה. כלומר דלא יהיב שיעורא לאזן גדולה כי היכי דיהיב לעין גדולה ולביצה גדולה: ורבנן. דלא הודו לו עד כמה תהא האחת קטנה מחברתה דהוי מומא עד פחות מכפול: ערקוב. מקום כף הירך:

עין משפט נר מצוה

א [מיי' פ"ח מהל' ביאת מקדש הל' ח]:
מה ב מיי' פ"ז מהל' ביאת מקדש הלכה ג טור י"ד סימן שט:
מו ג מיי' פ"ב מהלכות אסורי מזבח הלכה ד טור שם:
מז ד מיי' פ"ז מהלכות ביאת מקדש הלכה ח טור שם:
מח ה מיי' שם הלכה ט:
מט ו מיי' שם הלכה ג טור שם:
נ ז מיי' פ"ז מהלכות ביאת מקדש הלכה ה טור י"ד סימן שט:
ח [מיי' שם הלכה יח]:
נא ט מיי' שם פ"ח הלכה ו טור שם:
נב י מיי' שם הלכה ג טור שם:
נג כ מיי' פ"ב מהל' איסורי מזבח הל' ג [ס] טור שם:
נד ל מ מיי' שם הל"ג ופ"ח מהלכות ביאת מקדש הלכה ו טור שם:

מוסף רש"י

בלום. לשון סגירה (תהלים לב ט, גיטין סז. חולין פט.) שפיו סגור שאין יכול לפותחו אלא מעט (חולין קז:). **עינו אחת גדולה.** כשל עגל, **ואחת קטנה.** כשל אווז (לעיל ג).

שיטה מקובצת

א) מעשה נמי שהלחי התחתון: ב) מחמת הריוח אינו: ג) כפולות בחסיסות אחת כו' בשתי חסיסות אינו: ד) שיבלת בעינו ושנפגם עצם ידו ועצם רגלו ושנפגמה עצמו של פיו ס"א שנפסק ועוד בקצת ספרים שנפסק עצמו שבפיו: ה) אומר אחת מביציו גדולה כשתים בחברתה ולא הודו: ו) הא יבלת כתיבא באורייתא: ז) סתמא כתיב מה: ח) בגופא פסולי הוי מומא לא הוי: ט) בעלי התלתולין: י) אמר ר"ל לא קשיא: יא) זמן שהן מגדילין: יב) באיזה ערקוב אמרו: יג) כהן הס"ד ומה"ד אבל בבהמה לא את אמרת בבהמה התחתונה עודפת על העליונה הרי זה מום הס"ד ומה"ד הא: יד) ארוכה ונקפלת על העליונה: טו) בפה לא: טז) תי' שלא היו נמחק: יז) מחמת זיקא תי' דיצא נמחק: יח) מתי' ובתוספתא כו' עד סוף הדבור גליון: יט) סיפא ושאין בה: כ) יבלת וירואה תי' ורואין נמחק: כא) החוטין קא מיירי: כב) מום גמור הוא: כג) בגופו לאו מום: כד) לישחט עליו קרא כו' ומתני' דהכא: כה) תרווייהו ביבלת במומין שבלבן דאית ביה: כו) ובדלית ביה תי' נמי נמחק: כז) הוא שיהו זנבן: כח) הדם כמו אוצר בלום הס"ד:

מסורת הש"ס

א) [מיי' פ"ח מהל' ביאת מקדש הל' ח]. ב) שם כפולות (בחסחסות) תז"מ וע"ב ס"א בהסחסות: ג) שם במשנה אם שיבלת בעינו וכו' ושנפסק עצמו שבפיו וכו' רבי יהודה אומר אחת מביציו גדולה כשתים: ד) גמ' קלא סתמא כתיב מה לי: ה) שם במשנה לאיזה ערקוב אמרו ר' מנינא: (ו) רש"י ד"ה זמנן וכו' שאין לה אלא: (ז) ד"ה ואם אינה וכו' לא איתפרש לי ומכל מקום לא דמי: (ח) ד"ה ואם מחמת העצם וכו' מחמת הריוח של מדה וכו' כפות הרגליים אלא שלא היו הפסיעות רחבין כל כך: (ט) ד"ה ונפגם וכו' בנשבר הס"ד ואמ"כ מ"ב ושנפסק עצמו שבפיו וכו' ולמעלה מן החוטין קמיירי דאי חוטין גופייהו דהיינו השיניים עצמן שבאמצע הפה הא תנן לעיל אפילו נפגמו או נגממו נמי הוי מום הס"ד: (י) ד"ה אידי ואידי וכו' אין שוחטין לא במקדש ולא במדינה והא נמי דקתני וכו' לא תתנו מהם על המזבח לי"ה: ויקרא כב כב

תורה אור השלם

1. איש איש מזרע אהרן והוא צרוע או זב בקדשים לא יאכל עד אשר יטהר והנגע בכל טמא נפש או איש אשר תצא ממנו שכבת זרע: ויקרא כב ד
2. עוברת או שבור או חרוץ או יבלת או גרב או ילפת לא תקריבו אלה ליי ואשה לא תתנו מהם על המזבח ליי: ויקרא כב כב

הגהות הב"ח

(א) גמ' מחמת (הריוח) תז"מ וע"ב ס"א הריוח: (ב) שם כפולות (בחסחסות) תז"מ וע"ב ס"א בהסחסות: (ג) שם במשנה אם שיבלת בעינו וכו' ושנפסק עצמו שבפיו וכו' רבי יהודה אומר אחת מביציו גדולה כשתים: (ד) גמ' קלא סתמא כתיב מה לי: (ה) שם במשנה לאיזה ערקוב אמרו ר' מנינא: (ו) רש"י ד"ה זמנן וכו' שאין לה אלא: (ז) ד"ה ואם אינה וכו' לא איתפרש לי ומכל מקום לא דמי: (ח) ד"ה ואם מחמת העצם וכו' מחמת הריוח של מדה וכו' כפות הרגליים אלא שלא היו הפסיעות רחבין כל כך: (ט) ד"ה ונפגם וכו' בנשבר הס"ד ואמ"כ מ"ב ושנפסק עצמו שבפיו וכו' ולמעלה מן החוטין קמיירי דאי חוטין גופייהו דהיינו השיניים עצמן שבאמצע הפה הא תנן לעיל אפילו נפגמו או נגממו נמי הוי מום הס"ד: (י) ד"ה אידי ואידי וכו' אין שוחטין לא במקדש ולא במדינה והא נמי דקתני וכו' לא תתנו מהם על המזבח: ויקרא כב כב

לעזי רש"י

אנקפלי"ד [איניירפלי"ד]. צר מדאי.
ורואי"ן [וירוא"ה]. יבלת.

רבינו גרשום

אבל בבהמה לא הוי מומא: לא קשיא הא. דאית ביה עצם בשפתו התחתונה הוי מומא: שהיתה כפולה. בשנים: בזמן שהיא עצם אחד. שהחסוס שלה אחד

פיו בלום. פירש בקונטרס בלשון ב' נפוח וכו' ג) בלשון ראשון שפי' ובלוס קלר דבלוס הוא לשון סתימה כמו חוטמו בלוס דלקמן בפרק מומין אלו (דף מג.) דפירושו נקביו סתומין כדפי' לקמן בקונטרס וכמו בולס עצמו בשעת מריבה בפ' כיסוי הדם (חולין דף פט.) כ) יח): **והא** אין מומין בלבן. ואע"ג דפלוגתא היא לעיל (דף נח:) הא אוקימנא לעיל מתני' כמ"ד אין מומין בלבן: **אלא** אידי ואידי בשחור גרסינן. ולא גרסינן בלבן:

ה"ג

מחמת (ח) כז) הרוח אינו מום מחמת העצם ה"ז מום יא אזניו כפולות (ב) כז) בחסחסות אחת ה"ז מום בשתי חסחסיות אינו מום: ג) ר"ג אומר זנב הגדי שהוא דומה לשל חזיר: אמר רב פפא כז) לא תימא דקטינא אלא דכריכא אף ע"ג דאלימא: או שאין בה שלש חוליות וכו': אמר רב הונא בגדי שתים ה"ז מום שלש אינו מום בטלה שלש הרי זה מום ארבע אינו מום מיתיבי בגדי אחת הרי זה מום שתים אינו מום בטלה שתים הרי זה מום שלש אינו מום תיובתא דרב הונא ורב הונא ד) מתני' אטעיתיה איהו סבר מדרישא בגדי סיפא נמי בגדי ולא היא רישא בגדי וסיפא בטלה: **מתני'** יב רבי חנינא בן אנטיגנוס אומר את שיבלת (ג) ז) בעיניו יג ושנפגם עצם ידו ורגלו יד ושנפרק עצמו של פיו טו) כט) עינו אחת גדולה ואחת קטנה יא אזנו כ) אחד גדולה ואחד קטנה במראה אבל לא במדה רבי יהודה אומר כא) שתי ביציו אחת גדולה כשתים שבחבירתה ולא הודו לו חכמים: **גמ'** למימרא דיבלת הוי מומא ורמינהו ואלו כב) שאין שוחטין עליהן לא במקדש ולא במדינה בעל גרב ובעל יבלת ותסברא הא יג כתיבא 2 יבלת באורייתא אלא ל"ק הא בגופו הא בעינו מכדי קרא סתמא (ד) יד מה לי בגופו ומה לי בעינו אלא לא קשיא הא דאית בה עצם הא דלית בה עצם דקרא דאית בה עצם מתני' דלית בה עצם בעינו הוי מומא בגופא לא הוי מומא ולית לה עצם כא) בגופא פסולה הרי תלתול בעלמא הוא כב) דתנן כג) ר"א אומר בעלי כד) התילולין פסולין באדם וכשירין בבהמה אלא אידי ואידי בעינו ולא קשיא הא בשחור הא בלבן כג) והא אין מומין בלבן אלא אידי ואידי בלבן כד) ואמר ר"ל לא קשיא כה) הא דאית בה שער הא דלית בה שער: עינו אחת גדולה וכו': תנא לגדולה כשל עגל קטנה כשל אווז: אזנו אחת גדולה וכו': ורבנן עד כמה כו) תניא אחרים אומרים אפילו אינה לשניה אלא כפול כשירה: **מתני'** זנב העגל שאינה מגעת לערקוב אמרו חכמים כל מרבית עגלים כן כל זמן כז) שיהו מגדלין הן נמתחות (ה) כח) איזהו ערקוב שאמרו ר' חנינא בן אנטיגנוס אומר בערקוב שבאמצע הירך:

גמ'

הוי מום ולא קשיא קרא דמשמע דאפילו בגופו הוי מום אמתני' דמשמע דאינו מום גמור אלא בעין אבל בגופו מום הוא ליפסל ולא ליפסלו כט) קרא דאית ביה עצם ומתני' הכא דבעין הוי מום ואידך מתני' דבגופו לא הוי מום בדלית בה עצם: **ולית ביה עצם בגופו פסולה הוי.** בתמיה: **תלתול.** מתיכות בשר התלויים בו כגון בני אדם שיש להם אצל אזניהם רלועות קטנות של בשר וממעי אמן הם: **פסולין באדם.** אם כהן הוא פסול לעבודה דבעינן שוה בזרעו של אהרן: **אלא אידי ואידי בעין.** אמתני' קאי ולא אקרא: **והא אין מומין בלבן.** ואפילו במקדש כשר לשחוט: **אידי ואידי.** הא דקתני אין שוחטין (י) במקדש ובמדינה בלבן והא נמי דקתני אין מומין בלבן תרוייהו לא) ליבלת במומין שבלבן אית ביה שער מגונה הוא ועלה קתני מתני' אין שוחטין לא במקדש ולא במדינה: **והא.** דקתני אין מומין בלבן בדלית בה שער ומתני' דמום גמור הוא כדאוקימנא בשחור ובדלית לא) נמי עגם וקרא בדאית בה עגם דאי מתניתין דהכא בדאית בה עגם אמאי נקט בעינו: **ורבנן.** דלא הודו לו בביליס עד כמה תהא חבירתה קטנה דמכשרי: **מתני' לערקוב.** לפרק שבירך ובגמ' מפרש איזה ערקוב: **כל מרביה עגליס.** כל תרבות מנהג של עגליס כך הוא לב) מ) שיש זנבן מגיעות לערקוב הילכך בליר מהני הוי מומא וכשהן גדולים הולכות ונמתחות עד למטה: **שבאמצע הירך.** מפרש בגמרא:

גמ'

מחמת הריוח: ב) מחמת הריוח אינו: ג) כפולות בחסיסות אחת כו' בשתי חסיסות אינו: ד) שיבלת בעינו ושנפגם עצם ידו ועצם רגלו ושנפגמה עצמו של פיו ס"א שנפסק ועוד בקצת ספרים שנפסק עצמו שבפיו: ה) אומר אחת מביציו גדולה כשתים בחברתה ולא הודו: ו) הא יבלת כתיבא באורייתא: ז) סתמא כתיב מה: ח) בגופא פסולי הוי מומא לא הוי: ט) בעלי התלתולין: י) אמר ר"ל לא קשיא: יא) זמן שהן מגדילין: יב) באיזה ערקוב אמרו: יג) כהן הס"ד ומה"ד אבל בבהמה לא את אמרת בבהמה התחתונה עודפת על העליונה הרי זה מום הס"ד ומה"ד הא: יד) ארוכה ונקפלת על העליונה: טו) בפה לא: טז) תי' שלא היו נמחק: יז) מחמת זיקא תי' דיצא נמחק: יח) מתי' ובתוספתא כו' עד סוף הדבור גליון: יט) סיפא ושאין בה: כ) יבלת וירואה תי' ורואין נמחק: כא) החוטין קא מיירי: כב) מום גמור הוא: כג) בגופו לאו מום: כד) לישחט עליו קרא כו' ומתני' דהכא: כה) תרווייהו ביבלת במומין שבלבן דאית ביה: כו) ובדלית ביה תי' נמי נמחק: כז) הוא שיהו זנבן: כח) הדם כמו אוצר בלום הס"ד:

גמ' קפץ העליון. (ט) קפץ קשר העליון היינו מרכובתו מקוס חבור השוק והירך ולא קפץ התחתון סמוך לפרסות: **לנגדו בגמל ניכר.** שהגמל יש לו כנגד המרכובה (י) עצם בולט לחוץ לשון מורי בשחיטת חולין. ל"א שמעתי (מ) כגון שזנב גמל מגעת עד אותו ערקוס: **וקפני ואחי דיחידאה.** משום דאמרן לעיל [מ.] לא שמענו (כ) כו' אלא את אלו הראשונים שמנה ביבנה והדר תנא ואתא במומין שאינם סתמא אלא יחידאי קאמרי להו כגון ר' חנינא בן אנטיגנוס ור' חנינא בן גמליאל וס"ד פליגי רבנן עלייהו להכי הדר וסתם אכולהו על אלו מומין שוחטין כו': **מתני' ונעל יבלו.** כדאוקימנא לעיל [מ.] (כו') בדאין בה עצם דאי איכא עצם הוא מוס גמור (כ) ואין בה שער (ויש בה) (כ) בלבן של עין דאי בגופו תלתול בעלמא הוא: גרב וחוזית מיני שחין: **מוזסס.** מסריס: **ושנעבדה בו עבירה.** שנרבע: **או שהמית אדם ע"פ עד אחד.** שאין (מ) אלא עד אחד (ט) לא ברציעה ולא בנגיחה: **ע"פ עצמו.** שאין שם עד אלא בעלים אמרו דאי הוו ב' עדים בדבר הוי בסקילה (כ) אפילו בהגאה מיתסר: **וטומטום ואנדרוגינוס.** ספק זכר (ז) וקדשי ספק נקבה הן ולא קדשי: **אין לך מום גדול מזה.** אנדרוגינוס קאי דמקוס נקבות הוי כמוס והוי כבכור בעל מוס ונשחט במדינה ואסור בגיזה ועבודה: **וחכ"א אינו בכור.** דבריה בפני עצמה הוא וגזז ונעבד: **גמ' וגרב לא.** הוי מוס גמור: **והכתיב גרב באורייתא.** (ויקרא כב) גבי עורת או שבור דכתיב או גרב או ילפת: **ומו חוזיים לא.** מוס גמור הוא והכתיב באורייתא: **זה חרס.** שאין שקשה כחרס: **חוזיים המצרים.** שאין שהובא על המצרים: **מנפפא.** דבוקה בו כדמתרגמינן (שמות לו) ויחבר ולפיף: **אלא תלתא גרב הוו דקרא.** (י) גבי מומין דדרשינן ביה זה החרס יבש בפנים ומבחוץ: **דמצרים.** דהיינו האי יח) בקללות ובגרב ובחרס יבש בפנים ולא מיתסי ואי הוי בבכור הוי נמי מוס גמור: כ) **דמסני'.** לא מבפנים ולא בחוץ: **פורת.** היינו יא) האי שנראה למעלה דדבר הבולט הוי פורת: **וכפיב אבעבועות.** דהיינו לשון נובע דמשמע מבחוץ היה לא: **מנא הני מילי.** דאין שוחטין אותו במקדש: **מן הלאן מן הכשכשים** . קרא כתיב בויקרא ואם מן הלאן קרבנו מן הכשכשים או מן העזים וגו' יג) דדרשינן מן הלאן ולא כל הלאן וכן כולהו: **נעבד.** שעשאוהו עבודת כוכבים: **מוקלה.** שהוקלה והופרש לצורך עבודת כוכבים: **נוגח.** את האדם ומת: ופרכינן והני בני קטלא ניהו. ארובע ונרבע ואנוגח קאי: ומשני כגון שאין שם אלא עד אחד בדבר או הבעלים עצמן הודו מעצמן דשוב אין נסקלין הבהמות דמודה בקנס פטור: **דילמא נקבה היא.** ומקריבה לשם בכור ואינו מקדישה והיא איבה קדושה בבכורה וקמייתי חולין בעזרה: **ושחט עליה.** דהא כתיב חרוץ באורייתא דכתיב (ויקרא כב) עורת או שבור או חרוץ: **כיון דאמר מר גרב זה החרם.** ולאי מיחרץ חריץ (מ) נגע הוא: **ולפיב.** בנגעים (שם יג) עמוק דהיינו שפל כמראה חמה שנראית עמוקה שפל מן הגל הילך ליכתב חריץ דמשמע במקוס בשר נמי הוא מוס אף על גב דלא מאיס כגרב וכ"ש גרב: **דילמא.** יד) נמי דייקינן דחרוץ במקוס בשר לא הוי מומא היכא דלא מינכר חריץ כל כך כנקבות של בהמה: אי

גמ' תנא קפץ העליון ולא קפץ התחתון (ו) **וכנגדו בגמל ניכר: מתני' על אלו מומין שוחטין את הבכור ופסולי המוקדשין נפדין עליהן: גמ' הא תו למה לי הא תנא ליה רישא על אלו מומין שוחטין את הבכור סיפא איצטריכא** (ח) **פסולי המוקדשין נפדין עליהן הא נמי פשיטא מישחט שחטינן מיפרק מיבעיא אלא איידי דתנא שלשה הוסיף ואמרו לו לא שמענו** (ב) **אי** את אלו וקתני **ואתי דיחידאה וקא סתים לה בכולהו על אלו מומין שוחטין את הבכור ופסולי המוקדשין נפדין עליהן: מתני'**(ג) ואלו שאין שוחטין **עליהן לא במקדש ולא במדינה** א**חוורור והמים שאין קבועין** ב**וחוטין** ג **הפנימיות שנפגמו** ד **אבל לא שנעקרו** ה**ובעל גרב ובעל יבלת ובעל חזזית** ז **זקן וחולה** ח**ומזוהם** ט**ושנעבדה** (ד) **בו עבירה ושהמית אדם ע"פ עד אחד או ע"פ הבעלים** י**וטומטום ואנדרוגינוס לא במקדש ולא במדינה** יא(ר"ש) אומר אין לך מום גדול מזה וחכמים אומרים אינו בכור אלא נגזז ונעבד: **גמ' וגרב לא** והכתיב [1]**גרב באורייתא** וחזזית לא והכתיב ילפת **באורייתא** יב **ותניא גרב זה החרם ילפת זו חזזית המצרית ואמר ר"ל למה נקרא שמה ילפת שמלפפת והולכת עד יום המיתה בשלמא חזזית אחזזית לא קשיא כאן בחזזית המצרית כאן בחזזית דעלמא אלא גרב אגרב קשיא גרב אגרב נמי לא קשיא הא בלח הא ביבש לח איתסי יבש לא מיתסי ולח מיתסי והכתיב** [2]**יככה ה' בשחין מצרים** יג **וגו' ומדכתיב ובחרס הרי גרב לח אמור** יד **וקאמר אשר לא תוכל להרפא אלא תלתא הוו דקרא יבש בין מבפנים בין מבחוץ דמתני' לח מבחוץ ומבפנים** טו**דמצרים יבש מבפנים ולח מבחוץ דכתיב** [3]**ויהי שחין** טז**(פורח אבעבועות) באדם: והזקן והחולה והמזוהם: מנהני מילי דתנו רבנן** [4]**מן הצאן ומן הכשבים [או] מן העזים** יז**פרט לזקן ולחולה ולמזוהם וצריכי דאי כתב רחמנא** יח **למעוטי זקן דלא הדר בריא אבל חולה דהדר בריא אימא לא** יט **ואי כתב למעוטי חולה דלאו אורחיה אבל זקן דהיינו אורחיה אימא לא ואי כתב רחמנא תרי למעוטי הני דכחישי אבל מזוהם דלא כחיש אימא לא ואי נמי למעוטי מזוהם משום דמאים אבל הני דלא מאיסי אימא לא צריכי: ושנעבדה בו עבירה וכו':** מנא הני מילי כ**דת"ר** [5]**מן הבהמה להוציא** כא**רובע ונרבע מן הבקר להוציא את הנעבד מן הצאן להוציא את המוקצה ומן הצאן להוציא את הנוגח** (ה) **הני בני קטלא נינהו ע"פ עד אחד או ע"פ הבעלים** כב **בשלמא טומטום במקדש לא דילמא נקבה היא במדינה לא דילמא זכר הוא ולית בה מומא אלא אנדרוגינוס בשלמא במקדש לא דלמא נקבה היא אלא במדינה** כג**נמי נהי דזכר הוא תעשה נקבות** כד**חריץ וישחוט** (ו) **עלה אמר אביי אמר קרא או חרוץ או שבור חרוץ דומיא דשבור מה שבור במקום עצם אף חרוץ במקום עצם רבא אמר בלא שבור נמי לא מצית אמרת חרוץ במקום בשר הוי מומא דאי סלקא דעתך** כה **הוי מומא כיון דאמר** (ז) כו **גרב זהו חרם מיחרץ חריץ דכתיב** [6]**ומראהו עמוק מן העור** כו**כמראה חמה העמוקה מן הצל וליכתב רחמנא חרוץ ולא בעי גרב** כז **ואמינא חרוץ דלא מאים הוי מומא גרב דמאים לא כל שכן כתב רחמנא גרב למימר דחרוץ במקום בשר לא הוי מומא:** כח**(רבי ישמעאל אומר אין לך מום גדול מזה): כאביי לא אמר חרוץ דומיא דשבור לא אמרינן כרבא נמי לא אמר דילמא** כט**היכא דלא מינכרא אבל היכא דמינכר** (מ) **מום רע קרינא ביה** בעי

[ה"ג גרב זה החרם. תימה אמאי לא קאמר מהסיא גרב דבקללות של משנה תורה דכתיב בגרב ובחרס והסיא גרב לאו היינו חרס ומוס קבוע הוא דכתיב ביה אשר לא תוכל להרפא וי"ל דמשמע כי] דנקט הכא זו אף זו דגרב שהוא חרס יבש מבחוץ ומבפנים והוי מוס ואפילו ילפת נמי שהוא לח מבחוץ ויבש מבפנים כדקאמרינן בסמוך הוי מוס וגבי קללות יח) נקיט זו אף זו שילקה בגרב ואפילו בחרס דקשה טפין: **אלא** תלתא הוו יט) כו'. דקרא דגבי מומין דדרשינן ביה זה החרס יבש מבפנים כא) ומבחוץ דמצרים לח מבחוץ ויבש מבפנים ויבש מבפנים לח מתסי ואם נתרפאו ממנו המצרייס שמא מעשה נס היה ויש לתמוה הא אחין מצרים דנכתב ברישיה דקרא דקללות כב) מאן ניהו דגרב וחרס שאין להם רפואה בהוא קרא כתיבי: אילימא

הגהות הב"ח

(א) גמ' סיפא אינטריכא ליה פסולי: (ב) שם לא שמענו אלא אם אלו: (ג) שם במשנה אלו שאין בע"ל ואתא ו' נמתק: (ד) שם ושנעבדה בה עבירה ושהמית **את האדם** (על פי עד אחד או ע"פ הבעלים) תא"מ וכ"ב ס"א אין זה וכיי מוכח בגמ' לג"ג ליה במתני': (ה) שם והני בני קטלא וכו' ע"פ הבעלים וטומטום ואנדרוגינוס כו' בגמא טומטוס: (ו) שם ושחוט עליה אמר מאיי אמר קלא או שבור או חרוץ מכון דומיא: (ז) שם כיון דאמר מר גרב זה החרס מיתמר מרץ דכתיב ומרמאו: (ח) שם מוס רע קרינא ביה. ר"ב ע"ל דף לז ריש ע"ב: (ט) רש"י ד"ה קפץ העליון קצר כע"ל ותיבת קפץ נמתק: (י) ד"ה כנגדו וכו' המרכובה העליונה זו עצם וכו' ל"א שמעתי כנגדו בגמל שזנב גמל מגעת: (כ) ד"ה וקפני וכו' לא שמענו אלא כע"ל ותיבת כו' נמתק: (ל) ד"ה וגעל יבלת וכו' מוס גמור ראי אית בה שיער ויש בה בלבן של עין נמי הוי מום לאי בגופו: (מ) ד"ה לו שהמית וכו' שאין שם אלא: (נ) ד"ה ע"פ עצמו וכו' ואפילו: (ס) ד"ה כיון וכו' ונגע הוא:

רבינו גרשום

והיינו קפץ העליון פרק העליון: וכנגדו בגמל ניכר. עקוב שלו לפי שהוא עב הרבה: קא סתים לן בכולה. דאהני נמי דיחידאי מתני להו שוחטין את הבכור: והמזוהם. שזיעתו סרוחה: שמלפפתו. שאוחזתו: חזזית בעלמא אין שוחטין. דקרא דלא מיתסי היינו יבש בין מבפנים ובין מבחוץ. ודמצרים לח מבחוץ ויבש מבפנים והאי נמי לא מיתסי. ודמתני' לח בין מבפנים בין מבחוץ ומיתסי: פרט לזקן הרבה. אפילו בלא מום דפסולה להקרבה: מוקצה. לצורך ע"ז: בני קטלא ניהו. רובע ונרבע ונוגח: דלית בה אלא עד אחד או בעלים דלא קטלינן אפומייהו: ר' ישמעאל אומר אין מום גדול מזה. כטומטום ואנדרוגינוס ונשחט במדינה וחכ"א אינו בכור אלא נגזז ונעבד דטומטום ואנדרוגינוס לא קדשי בבכורה: נקבות שלו חרוץ. וחרוץ מום דאורייתא הוי: אף חרוץ במקום עצם. וחרוץ דנקבות במקום בשר הוי: כמראה חמה. שנראת עמוקה מן הצל אף גרב נמי

נח א מיי' פ"ז מהלכות ביאת מקדש הל' ה ופ"ב מהל' איסורי מזבח הלכה ז) טור י"ד סימן שט:
נו ב מיי' פ"ב מהלכות איסורי מזבח הל' ג (טור י"ד סימן שט):
נז ג מיי' פ"ז מהלכות ביאת מקדש הל' י:
נח ד מיי' שם הלכה יב:
נט ה מיי' שם הלכה יג:
ס ו מיי' פ"ד מהלכות איסורי מזבח הל' ג:
סא ז מיי' פ"ג שם הל' ג:
סב ח מיי' שם הל' ו ופ"ד הלכה ח):

תורה אור השלם

1. עֹוֶרֶת אוֹ שָׁבוּר אוֹ חָרוּץ אוֹ יַבֶּלֶת אוֹ גָרָב אוֹ יַלֶּפֶת לֹא תַקְרִיבוּ אֵלֶּה לַיְיָ וְאִשֶּׁה לֹא תִתְּנוּ מֵהֶם עַל הַמִּזְבֵּחַ לַיְיָ: ויקרא כב כב
2. יַכֶּכָּה יְיָ בְּשִׁחִין מִצְרַיִם וּבַטְּחֹרִים וּבַגָּרָב וּבֶחָרֶס אֲשֶׁר לֹא תוּכַל לְהֵרָפֵא: דברים כח כז
3. וַיִּקְחוּ אֶת פִּיחַ הַכִּבְשָׁן וַיַּעֲמֹדוּ לִפְנֵי פַרְעֹה וַיִּזְרֹק אֹתוֹ מֹשֶׁה הַשָּׁמָיְמָה וַיְהִי שְׁחִין אֲבַעְבֹּעֹת פֹּרֵחַ בָּאָדָם וּבַבְּהֵמָה: שמות ט י
4. וְאִם מִן הַצֹּאן קָרְבָּנוֹ מִן הַכְּשָׂבִים אוֹ מִן הָעִזִּים לְעֹלָה זָכָר תָּמִים יַקְרִיבֶנּוּ: ויקרא א י
5. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם אָדָם כִּי יַקְרִיב מִכֶּם קָרְבָּן לַיְיָ מִן הַבְּהֵמָה מִן הַבָּקָר וּמִן הַצֹּאן תַּקְרִיבוּ אֶת קָרְבַּנְכֶם: ויקרא א ב
6. וְרָאָה הַכֹּהֵן אֶת הַנֶּגַע וְהִנֵּה מַרְאֵהוּ עָמֹק מִן הָעוֹר וּבוֹ שֵׂעָר צָהֹב דָּק וְטִמֵּא אֹתוֹ הַכֹּהֵן נֶתֶק הוּא צָרַעַת הָרֹאשׁ אוֹ הַזָּקָן הוּא: ויקרא יג ל

מוספ רש"י

לא במקדש. דנפסל מן המזבח, **ולא במדינה.** דאיכא מום גמור ליסחט עליו במתן (לעיל מ:). **או ע"פ הבעלים.** דסור שהמית על פי הבעלים ליפטר ליה מפקליה, דמודה בקנס פטור (דבחים עא.). **ולמזוהם.** שמוליא זיעה ומסריח (תמורה כח:). **מן הבהמה.** אדם כי יקריב מכם מן הבהמה, ולא כל בהמה (נדה מא.) מן הבהמה משמע ולא כל הבהמה (תמורה כח.) ממקלת בהמות ולא כולן (ב"ק מ:). **להוציא רובע ונרבע.** ע"פ עד אחד או ע"פ הבעלים, שלא נסקל, דפסול לגבי מזבח (שם). **הנעבד.** שעשאו ע"ז והשתחוה לו (שם). **המוקצה.** שייחדו להקריב לע"ז (שם). **הנוגח.** שהמית את האדם ע"פ עד אחד או ע"פ בעלים ונפטר מן הסקילה (שם) דמודה בקנס פטור, הלכך להדיוט שרי ולגבוה אסור, אבל על פי שני עדים בסקילה הוא ולהדיוט נמי אסור (נדה מא.). **כמראה חמה העמוקה מן הצל.** חמה אינו נראית עמוקה, וכן כל לבן ושחור בבשר נראה הלבן עמוק, כך בהמה לבנה היא (חולין סג.).

תוספות

ה"ג גרב זה החרם. תימה אמאי לא קאמר מהסיא גרב דבקללות של משנה תורה דכתיב בגרב ובחרס והסיא גרב לאו היינו חרס ומוס קבוע הוא דכתיב ביה אשר לא תוכל להרפא אלא תלתא גווני הוי דקרא יבש בין מבפנים בין מבחוץ דמצרים לח מבחוץ ויבש מבפנים דאמר ריב"ל שחין שהביא הקב"ה על המצריים לח מבחוץ ויבש מבפנים דכתיב ויהי שחין אבעבועות פורח באדם דמתני' לח מבפנים ומבחוץ: **יח)** רחמנא חד למעוטי: **יט)** לא אי נמי למעוטי: **יי)** הבעלים וטומטום ואנדרוגינוס בשלמא: **יא)** נקבות שלו חרוץ וישחוט עליה: **יב)** דעתך חרוץ במקום בשר הוי מומא מכדי: **יג)** דאמר מר גרב: **יד)** גרב

טו) שמענו אלא את אלו: **טז)** וחוטין עי' תוס' ל"ז ע"ב: **יז)** שנפגמו ושנגממו ובעל גרב והשאר נמחק: **יח)** זקן (כתובות לף עה): **יט)** באורייתא דתניא גרב: **כ)** מצרים ובטחורים ובגרב ובחרס תי' וגו' נמחק: **כא)** וכתיב אשר לא תוכל להרפא אלא תלתא גווני הוי דקרא יבש בין מבפנים בין מבחוץ דמצרים לח מבחוץ ויבש מבפנים דאמר ריב"ל שחין שהביא הקב"ה על המצריים לח מבחוץ ויבש מבפנים דכתיב ויהי שחין אבעבועות פורח באדם דמתני' לח מבפנים ומבחוץ: **כב)** דמשמע ליה דקרא דנקט: **כג)** קללות נמי נקיט: **כד)** הוו לח מבפנים ויבש מבחוץ לא מדכר הכא ודילמא אין רגילות להיות גרב כך. דקרא פי' דגבי: **כה)** מבפנים ובחוץ דמצריים דהיינו דכתיב בקללות בגרב ובחרש יבש מבפנים וכיון: **כו)** מאי ניהו:

כז) חרוץ דחרס משמע חרוץ. להכי כתב רחמנא גרב למימרא דגרב לא משום חרוץ פסול דגרב הוי במקום בשר. וחרוץ במקום בשר לא הוי מומא אלא במקום עצם: אין מום גדול מזה דאי זכר הוא הוי נקבות שלו חרוץ: דלא סבר ליה כאביי דאמר חרוץ דומיא דשבור לא אמרינן אלא דאפילו במקום בשר הוי חרוץ. וכרבא לא אמר דהכא חרוץ דנקבות אף על גב דבמקום בשר הוי כיון דמינכר הוי מומא:

כח) אולי ל"ל אף גרב דהיינו חרס נמי הוי חרוץ להכי וכו'.

שיטה מקובצת